

INTERVIJA

LIELĀ TĪRĪŠANA PERSONAS DATU APSTRĀDĒ

LINDA TUNTE

Laikā, kad tik daudz tiek runāts un domāts par Vispārīgo datu aizsardzības regulu, nupat esam spēruši pirmos soļus tās nosacījumu piemērošanā, ir sajūta, ka cilvēki ir sadalījušies 2 frontēs – vieni to uzskata par kārtējo sprunguli uzņēmēju ratu riteņos, kas uz kādu laiku apgrūtinās biznesa ikdienu, bet citi – par iespēju veikt lielo tīrīšanu datu apstrādes saimniecībā, izdzēšot visu lieko un saprotot, ko un kā darīt ar palikušajiem datiem. Kuru viedokli atbalsta eksperti? Kurā frontē ir Andis Burkevics, ZAB “Sorainen” zvērināts advokāts, sertificēts personas datu aizsardzības speciālists?

Kāpēc vispār Eiropai ir nepieciešama Vispārīgā datu aizsardzības regula (regula)?

Šis nav pirmais fizisko personu datu aizsardzības tiesību akts, kas Eiropas Savienības (ES) līmenī ir bijis spēkā. Līdz šī gada 25.maijam personas datu aizsardzības jautājumu regulēja datu aizsardzības direktīva, taču ES valstīm tās darbības laikā bija samērā liela brīvība izvēlēties savu ceļu personas datu apstrādes regulējuma ieviešanā, tāpēc valstis izvēlējās samērā atšķirīgas pieejas, kas traucēja biznesam – katrā valstī datu aizsardzības regulējumā bija būtiskas atšķirības, kas jāievēro. Regulas mērķis ir šos jautājumus unificēt visā ES līmenī. Protams, atsevišķos jautājumos dalībvalstīm joprojām ir iespēja noteikt savas nianšes, piemēram, par darbinieku datu apstrādi. Otrs būtisks iemesls – direktīva bija spēkā jau no 1995.gada, tā bija novecojusi, jo tapusi pirms interneta uzvaras gājiena, bija nepieciešams modernizēt un aktualizēt prasības, lai personas datu aizsardzības principi un datu subjektu tiesību ievērošana labi darbotos arī digitālajā vidē. Lai arī uzņēmējiem šobrīd varbūt tā nešķiet, taču viens no uzdevumiem, sabalansējot iesaistīto pušu intereses, ir atvieglot uzņēmēju ikdienu, jo regula, ņemot vērā milzīgās soda sankcijas, ir kā ārējs mudinājums veikt tīrīšanu personas datu apstrādē.

Daudzi ir attapušies vien šobrīd, kad regula jau ir spēkā. Kas ir pamatlietas, ko katram uzņēmējam vajadzētu pārdomāt un izvērtēt?

Patiesībā tās ir lietas, kas bija jāievēro arī līdz šim, taču, ņemot vērā regulas piemērošanas sākšanu 25.maijā, ir vērts tās apdomāt vēlreiz. Ikvienam uzņēmumam, kurš

to vēl nav izdarījis, vajadzētu veikt vismaz vienkāršu personas datu apstrādes auditu, lai saprastu, kādiem mērķiem tiek izmantoti personas dati, kādi dati vispār ir uzņēmuma rīcībā un no kurienes tie ir iegūti. Arī nelieliem un vidējiem uzņēmumiem par to ir jādomā, jo to rīcībā ir, piemēram, darbinieku dati, klientu datu bāzes, tiem ir klienti fiziskās personas vai dati tiek uzkrāti mārketinga informācijas izplatīšanai. Tie ir klasiskākie datu apstrādes veidi uzņēmumos. Pēc tam jāsaprot, vai ir tiesisks pamats šos datus apstrādāt, vai fizisko personu datu apstrāde ir nepieciešama līgumu izpildei, vai ir saņemta personu piekrišana, piemēram, reklāmu izplatīšanai. Tāpat arī jāizvērtē, vai no informācijas tehnoloģiju puses ir padomāts par datu drošību, lai tie nebūtu pieejami nepiederošām personām. Regula paredz, ka 72 stundu laikā būs jāziņo Datu valsts inspekcijai (DVI), ja ir noticis kāds personas datu aizsardzības pārkāpums, tāpēc ir būtiski informēt darbiniekus, lai viņi spētu identificēt, kādās situācijās jābūt īpaši uzmanīgiem.

Vai man ir jāziņo, ja kāds būs kļūdījies, ierakstot e-pasta adresātu, un saņemšu kādam citam domātu e-pastu?

Šajā gadījumā pienākums ziņot teorētiski būtu neuzmanīgajam e-pasta sūtītājam. Plašāk raugoties uz regulu, tiešām šāds secinājums var rasties, taču, tāpat kā ievērojot jebkuru normatīvo aktu, arī šeit svarīgs ir saprātīguma princips. Kā jau šobrīd saka teju visi datu speciālisti, kas komentē dažādas nianšes: katra situācija ir jāvērtē individuāli. Šajā gadījumā būtu svarīgi, kādi personas dati šajā vēstulē bija. Būtisks ir arī apstāklis, ka šādi var identificēt

INTERVIJA

datu saņēmējus. Tāpat sev neadresētas vēstules saņēmējam būtu pieklājīgi par šo faktu paziņot sūtītājam un vēstuli dzēst.

Lai arī regula tika pieņemta jau pirms 2 gadiem un bija noteikts pārejas periods, Latvijā Personas datu apstrādes likums top pēdējā brīdī. Normāli?

Regula tika pieņemta 2016. gada pavasarī, valstis savus mājasdarbus nav izpildījušas vienlīdz ātri. Latvija šajā situācijā nav unikāla; skatījos aktuālos datus aprīlī, tad vietējais regulējums bija pieņemts vien Vācijā un Austrijā, visās citās valstīs likumprojekti bija dažādās gatavības stadijās. Protams, ar to nav jālepojas, bet tēma ir gana sarežģīta, lai to nesasteigtu. Svarīgi saprast, ka regula ir tieši piemērojama jau no 25. maija, neskatoties uz to, ka Latvija vēl savu vietējo likumu nav pieņēmusi. Likumā tiks ietverti jautājumi, kas uzņēmējiem netraucē pildīt regulas prasības jau tagad, piemēram, DVI statuss, datu apstrāde pētnieciskiem un zinātniskiem nolūkiem. Vienīgais neskaidrais būtiskais jautājums ir par to, kuras personas būs tiesīgas pildīt datu aizsardzības speciālista pienākumus. Vai tie būs īpašu eksāmenu nokārtojuši speciālisti tāpat kā līdz šim vai tomēr jebkura persona.

” Parakstot līgumu ar juridisku personu, tiek norādīti arī fizisko personu – pārstāvju – dati

Tiesībsargs maija beigās paziņoja, ka valdība nav izpildījusi mājasdarbu regulas ieviešanā. Piekrītat?

Vienmēr var vēlēties, lai viss tiktu darīts ātrāk un skaidrots labāk. Strikti raugoties, tiesībsargam ir taisnība, taču advokātu birojā esmu ieradis cilvēkiem palīdzēt, nevis viņus kritizēt. Uzskatu, ka situācija nav traģiska. Jebkurš jauns tiesību akts sākumā rada neizpratni, taču ar laiku pie tā pierodam un pielāgojamies. Tā būs arī šoreiz. Nekad pirms būtiskām pārmaiņām tiesību aktu jomā, kas skar daudzas personas, neesmu dzirdējis cilvēkus sakām, ka ir bijis pietiekami labs izskaidrojošais darbs.

Regula ir vērsta uz fizisko personu datu aizsardzību, bet kur ir tā robeža? Kurā brīdī mēs esam fiziskās personas, un kurā – juridiskās personas (darba devēja) pārstāvji?

Fiziskā persona nekad īsti nepārvēršas par juridisko. Arī uzņēmuma valdes loceklis ir amatpersona, bet vienlīga viņš ir fiziskā persona un viņa dati, piemēram, kontaktinformācija, ir fiziskās personas dati. Parakstot līgumu ar juridisku personu, tiek norādīti arī fizisko personu – pārstāvju – dati.

Zvanot uz kādu uzņēmumu un lūdzot iespēju runāt ar konkrētu cilvēku, mēs taču viņam zvanām kā juridiskas personas pārstāvim, ne fiziskajai personai.

Ja runa ir par tiešo mārketingu, tur būtu jāvaicā nevis konkrēta cilvēka vārds un uzvārds, bet, piemēram, var lūgt savienot ar cilvēku, kurš uzņēmumā ir atbildīgs par personālu, vai tml. Tad nekas netiek pārķapts. Interesanti ir ar e-pasta adresēm – ja adresē ir darbinieka vārds, uzvārds un tam seko uzņēmuma nosaukums, šīs ir uzskatāmas par juridiskas personas e-pasta adresēm, tātad uz tādām drīkst sūtīt reklāmas materiālus bez īpašas personu piekrišanas, protams, ja tie attiecas uz uzņēmuma darbības sfēru.

Pašnodarbinātais ir fiziskā vai juridiskā persona?

Pašnodarbinātais joprojām ir fiziskā persona, tur nekas nemainās, un šo personu dati ir aizsargājami kā fizisku personu dati.

INTERVIJA

” Regulas teksts un noteikumu izklāsts ir diezgan smagnējs un sarežģīts, tas nav dokuments, ko izlasīt no rīta pie tējas tases un uzreiz saprast, kā rīkoties

Joprojām aktuāls ir jautājums par datu speciālistiem – vai viņu pietiks?

Datu aizsardzības speciālists nav obligāti jāalgo visos gadījumos, taču, ja ir iespēja, vēlams vismaz sākuma posmā šādu ekspertu piesaistīt. Informācija par datu aizsardzības speciālistiem ir pieejama DVI mājaslapā.

Cik tādu speciālistu šobrīd Latvijā ir?

Nu jau ap 500.

Tas taču ir ļoti maz!

Jā, maz. Kā jau minēju, šobrīd vēl turpinās diskusijas, vai datu aizsardzības speciālists varēs būt jebkura persona, kas atbilst regulas prasībām (izprot personas datu aizsardzības jautājumus, spēj būt neatkarīga, pamatojot savu nostāju; datu speciālistiem būtībā jāstrādā kā auditoriem – jāpakļaujas vien augstākajai vadībai, strādājot samērā neatkarīgi). Ir arī juristi, advokāti, kas praktizē datu aizsardzības tiesībās un var sniegt kvalitatīvas konsultācijas, taču ne visi viņi ir personas datu aizsardzības speciālisti.

Datu aizsardzības speciālistus vajadzēs visām valsts iestādēm un pašvaldībām. Tāpat tos vajadzēs uzņēmumos, kuri nodarbojas ar plaša mēroga personas datu apstrādi, veicot personu uzvedības novērošanu, piemēram, uzņēmumos, kas klientiem piešķir dažādas atlaižu kartes un piedāvā lojalitātes programmas. Īpaša piesardzība jāievēro arī uzņēmumiem un iestādēm, kurās ir dati par cilvēku veselību, dalību arodbiedrībās, viņu filozofiskajiem un politiskajiem uzskatiem. Arī šajā gadījumā, ja dati ir saistīti ar uzņēmuma pamatdarbību, datu aizsardzības speciālisti būs vajadzīgi.

Lielākā daļa uzņēmumu šobrīd, iegūstot informāciju par personām, aicina ievilkt ķeksīti, piekrītot turpmākai datu apstrādei. Bet kā rīkoties ar “vecajiem” datiem, kas ievākti agrāk? Vai tiešām tie visi ir jādzēš?

Svarīgs datu aizsardzības princips: datiem jābūt aktuāliem un derīgiem konkrēta mērķa sasniegšanai. Regulā teikts, ka iepriekš dotās piekrišanas, ja tās atbilst regulas prasībām, paliek spēkā. Te gan ir problēma, ka daudzas piekrišanas nemaz neatbilst arī pašreizējām likuma prasībām, taču tas ir jāvērtē individuāli. Tāpat arī jāatceras, ka piekrišana nav beztermiņa. Ir jāvērtē apstrādes ilguma samērīgums ar sasniedzamo mērķi. Ja esmu aizpildījis kādu lojalitātes karti, piemēram, 2000.gadā, bet joprojām reizi mēnesī saņemu izziņas, lai arī šajā veikalā visu šo laiku nesmu iepircies, tas tomēr ir par ilgu. Lielbritānijas eksperti ir komentējuši, ka situācijās, kad nav iespējams noteikt, cik

ilgi piekrišana ir spēkā, vajadzētu pieņemt, ka tā ir derīga apmēram 2 gadus. Pēc tam vēlams sazināties ar konkrēto personu un noskaidrot, vai piekrišana joprojām ir derīga.

Visi vecie dati noteikti nav jādzēš, taču, ja šī informācija glabājas un netiek izmantota, tad gan ir vērts dzēst. Ja saziņa ar klientu nav notikusi pāris gadu un pat ja piekrišana visādi citādi ir derīga, ir jādomā, vai viņa datus turpināt glabāt.

Vai par vecu datu glabāšanu ir paredzēts sods?

Jā, ja glabāšanai nav tiesiska pamata. Taču pašlaik prognozējams, ka DVI, ņemot vērā datu apjomu, spēs reaģēt tikai uz sūdzībām. Kamēr to nav, kādu laiku viss būs mierīgi. Pats par sevi apstāklis, ka kāda veca informācija, kas satur personas datus, glabājas, ir pārkāpums, taču diezin vai tuvākajā laikā kāds to spēs atklāt un diezin vai sekos nesamērīgi augstas soda sankcijas. DVI jau ir informējusi, ka tiks ievērots princips “Konsultē vispirms”. Ja vien netiks pieļauti rupji datu aizsardzības pārkāpumi, viņu mērķis nav par katru cenu sodīt, bet gan – meklēt risinājumus.

Pasakiet, lūdzu, kādu piemēru, kas ir rupjš datu aizsardzības pārkāpums, par ko nāksies maksāt bargās soda naudas?

Pārkāpums ir informācijas izplatīšana par personas veselības stāvokli bez tiesiska pamata vai informācijas nesniegšana personai par to, kādus datus par kādu konkrētu personu uzglabā uzņēmums. Bet jāatceras – katrs gadījums tiks vērtēts atsevišķi.

Ja kāda persona pieprasīs no uzņēmuma informāciju par datiem, kas par viņu tiek uzglabāti, vai jāizpauž pilnīgi visi dati? Arī, piemēram, piezīme, ka jāzvana partnerim pēc 2 nedēļām, lai vienotos par piegādi?

Ja šāda informācija tiek uzglabāta, jā, par to būs jāinformē, tāpat būs jāsameklē arī dati visos papīra formātā glabātajos dokumentos.

Atsevišķos gadījumos, zvanot uz iestādēm vai uzņēmumiem, tālruņa klausulē dzirdams: “Jūsu saruna tiks ierakstīta.” Tā drīkstēs darīt arī turpmāk?

Jautājums – kādam mērķim tas tiek darīts?

Visbiežāk – apkalpošanas kvalitātes uzlabošanai.

Uzņēmējiem vajadzētu izvērtēt, vai šādu informāciju tiešām ir nepieciešams saglabāt, varbūt apkalpošanas kvalitāti var vērtēt citādi. Bet principā – to varēs darīt arī turpmāk, ja personai tiks sniegta informācija par datu apstrādes

INTERVIJA

mērķiem, datu saņēmējiem u.c. regulā paredzētās ziņas. Labā prakse gan būtu nodrošināt iespēju izmantot arī citus komunikācijas kanālus, piemēram, e-pastu vai tikšanos klātienē.

Ko regula mainīs darbinieku atlasē? CV taču ir personas datiem bagāta lapa.

DVI jau iepriekš ir pieņēmusi rekomendāciju par darbinieku datu apstrādi un iesaka uzņēmējiem izstrādāt savas CV formas, ievietot tās mājaslapās, lai personas CV nerakstītu lieku informāciju, kas nemaz nav nepieciešama darbinieku atlasē procesā. Nepieciešams ievākt tikai informāciju, kas ļauj novērtēt konkrētā kandidāta profesionalitāti. Pēc atlasē procesa beigām iesūtītie CV noteikti ir jādzēš vai arī jāsaņem to iesūtītāju piekrišana uzglabāt CV datu bāzē. Te nāksies mainīt uztveri, jo daudziem uzņēmējiem ir izveidojies ieradums, kandidātiem to nezinot, uzglabāt pieteikumus datu bāzē, lai nepieciešamības gadījumā sazinātos atkārtoti.

Vislielākais personas datu apjoms mūsdienās ir sociālajos tīklos. Tie tiek izmantoti gan savstarpējai saziņai, gan arī darbinieku atlasē. Kā šobrīd uzvesties sociālajos tīklos?

Te katram pašam ir jābūt uzmanīgam – jo vairāk informācijas persona par sevi publisko sociālajos tīklos, jo pieejamāki ir šie dati, jo lielāks ir risks, ka šī informācija varētu tikt izmantota ne tā, kā cilvēks vēlas. Katram ir jādomā, kādu informāciju publiskot, cik plašam personu lokam tā ir pieejama. Ja darba devējs sociālajos tīklos, piemēram,

“LinkedIn”, meklē ziņas par darbinieka profesionālajām gaitām, bet “Facebook” ir brīvi pieejama arī cita informācija, ir tikai loģiski, ka tā tiek pamanīta un aplūkota.

Vai regula kopumā nav nedaudz pārspīlēta?

Nē. Pret personas datu apstrādi ir jāattiecas nopietni, ir jābūt striktam regulējumam, personai ir jābūt kontrolei pār to, kā tās dati tiek izmantoti. Protams, daudziem uzņēmējiem jaunās prasības šķiet apgrūtinošas, daži nevarēs turpināt izmantot ierastus biznesa modeļus, jo būs ierobežotas iespējas izmantot datus, taču pamazām pieradīsim. Cita lieta, ka regulas teksts un noteikumu izklāsts ir diezgan smagnējs un sarežģīts, tas nav dokuments, ko izlasīt no rīta pie tējas tases un uzreiz saprast, kā rīkoties, tāpēc liela loma būs arī turpmākajam DVI skaidrojošajam darbam.

Ko jūs pats savā dzīvē mainījāt 25.maijā? Ko sākāt darīt citādi?

Laikam īsti neko. Piesardzīgi attiekties pret personas datiem, gan saviem, gan citu personu, ir daļa manas profesijas, vienmēr esmu bijis uzmanīgs. Kopš pats darbojos datu aizsardzības jomā, jo īpaši cenšos nekur lieku informāciju neizpaust un savus datus pieskatu.

Vai tas nozīmē, ka “Facebook” neko par jums neatradīšu?

Nē, jo neesmu tur pat reģistrējies.